

ITEM No 07794/53

HUNGARY

PRISONS AND CAMPS /2206/

K.
29. July
VIII/G 7234/a

One And A Half Years As A Political Prisoner
In Hungary.

SOURCE SALZBURG/GRAZ: 33-year-old bookkeeper from CSURGÓ who was repatriated as a war criminal on 15 March 1946. After being interrogated at Andrásy-ut 60 by MVD and by KATPOL, he was sentenced to 2 $\frac{1}{2}$ years imprisonment on 11 November 1947.

He was sent to the GYÜJTŐFOGHÁZ, then transferred to VÁC prison and finally released on 24 January 1949.

Escaped to Austria on 11 May 1953. Subsource reported own experiences and observations.

DATE OF OBSERVATION: June 1947 to January 1949.

SUMMARY: An ex-political prisoner describes his experiences during detention in the Marko prison, his trial by a Peoples' Court and his life as a convict in the Gyűjtő and VÁC prisons.

EVALUATION COMMENT: Owing to the rather remote "date of observation" this report has mainly historical value. It shows, however, when compared to subsequent reports on the same prisons, what changes have taken place in the conditions of these prisons. It can be established that those conditions were considerably worse in 1951 and 1952 than they were - of course, save some exceptions to this rule - in 1947-48. Concerning the "Gyűjtő" and VÁC prisons this worsening coincided with the passing of these prisons under the jurisdiction of the political police /blue AVH./

/more/

1.

The below described "idyllic" conditions in the VAC penitentiary may be due to the application of the same "humanitarian" principles to the prison life as could be observed in the Soviet Union in the first years of the Bolshevik regime. Also there as in Hungary those "humanitarian" experiments /often closely bordering on naivety/ gave soon way to an utterly inhuman prison regime surpassing by far the illfamed "katorga" of the Czarist times.

Name and former position of ZIPSZER are confirmed. By the end of 1949 he was dismissed and sentenced to a prison term for various abuses. It is confirmed by available information that one Dr. DEBRECENI /his first name may also be Jenő/ was commander of the VAC prison in 1949. He is quoted as very tolerant toward the prisoners and, consequently, very popular. Exactly for these reasons he was dismissed in late 1950. Also confirmed are the name and position of PESTI and of MIHALICSKA /see on the latter Item No. 14039/52, /

ARANY, GYULAY, SZÜGYI, JÁNY and GÖRGEY are generally known. All other reported names are UNCONFIRMED in our files.

See for comparison Item No. 5680/51 on the "Markó" prison; Item No. 5693/51 on the "Gyűjtő" prison; and Item Nos. 13423/51 and 5405/52 on the VAC prison.

Some parts of the report are somewhat colored by subsource's personal views and are conveyed as such.

X X X

1947 június 21-én, 15 hónapos kihallgatás után, a KATPOL átadott az ügyésznek. SZÖLLÖSSI Loránd népfőügyészhez vittek, aki politikai szigorított előzetesnek nyilvánított, majd lekísértette a Markk utcai fogház felvételi irodájába. A személyi adataim felvétele után a fürdőbe, onnan a motozóba vittek. Ruháimat fertőtlenítették és ezután az első emeletre kerültem egy egyszemélyes

/more/

zárkába, ahol már négyen voltak, megmozdulni is alig lehetett. Alvásról szó sem volt, mert ezernyi poloska mart állandóan. Az élelmezés szinte ehetetlen volt: reggelire 3 deci üres pótfeketekávé, délelőtt 10 óra felé 15 deka kenyér, ebédre kukorica, köleskása, bab, mintegy fél liter, kivétel nélkül dohosan. Vacsorára legleginkább karalábé járt, vízben főzve, só és rántás nélkül. Nem akarták tultáplálni a foglyokat, mert abban az időben még hetenként 5 kilós élelmiszer-csomag küldését engedélyezték a foglyok számára, valamint 56 darab cigarettát. Néhány hét múlva felemelték a heti cigarettedagot 100 darabra és két csomag gyufát is kaphattunk. Ujságot is járathattak mindenki. Látogatás havonta egyszer, ötperces. Levelet havonta egyszer írhattunk és kaphattunk, ügyvédi beszélő korlátlanul. Leveleimet SZÖLLÖSSI személyesen cenzurázta, 3-4 hétig magánál tartva őket.

Az őrszemélyzet nagyobb része emberségesen bánt velünk, csak az ujoncok, a kommunista ifjúság volt durva. A Markó parancsnoka VÁRNAGY /fnu/ őrnagy volt, őrpapancsnoka ZIPSZER Imre.

Pár nap múlva ügyészi kihallgatásra vittek, de ez csak formáság volt, mert az ügyészta személyi adataimon kívül más nem érdekelte, számára én már elítélt voltam.

Juliusban megkaptam a vádiratot, mely a köztársaság védelméről szóló 1946 évi VII. t.c.1 pontja megsértésével vádolt. Védőm megfellebezte, mert 1945-ben, "bűnöm" elkövetésekor még nem volt köztársaság, mire visszavonták és új vádiratot adtak, izgatás miatt. Ezt ők vonták vissza, míg szeptemberben kézhez kaptam a harmadik vádiratot az 1930 évi 3.t.c. ellen elkövetett büntett, hűtlenség és kémkedés alapján. Ezzel a váddal kerültem 1947 november 11-én a LUKÁCSI tanács elé, mint a DONÁTA-összeesküvés 11. csoportja, mint egyedüli vádlott.

A tárgyalás a harmadik emeleti nagy tárgyalóteremben volt, géppisztolyos rendőrök álltak az ablakoknál és az ajtóknál, a terem zsúfolva volt hallgatókkal. A tárgyalás egész napon át tartott, de a bíróságot

nem érdekelték a tények. A megidézett tanukat: ARANY Bálintot, a Kisgazdapárt volt országos szervezőtitkárárt és a hetesbizottság tagját, GYULAI Lászlót, a Kisgazdapárt országos propagandafőnökét és SZÜGYI Zoltán vezérőrnagyot nem hallgatták ki. Védőm tiltakozott a vád ellen, a bíróság nem tudott ítéletet hozni. Végül az ügyész új vádat emelt, a Népbíróság Novellák 13 Par.7. bekezdése alapján "Országok, népek, földrészek békéjét veszélyeztető háboru utáni bűncselekményben" találtak bűnösnek és elítéltek 2 1/2 évi börtönre. A vizsgálati fogságban eltöltött időt nem számították be.

Ugyanaznap ítélték halálra JÁNY Gusztáv vezérezredest, akivel abban az időben egy cellában voltunk.

Két nappal az ítélet kimondása után átszállítottak a Gyűjtőbe, ahol először az "egeresbe" kerültem. Itt minden új jövevény addig volt, amíg keresztül nem ment az orvosi vizsgán és fertőtlenítésen. Másnap jött is az orvos, aki mindenkitől részletesen megkérdezte, hogy miért és mennyi időre van elítélve. Az orvosi kezelés és vizsgálat módja, melyet FERENCZI /fnu/ főorvos végzett, mindig ettől függött. Engem rühesnek nyilvánított, mert a mellemen kikapartam egy poloskacsipést, hiába tiltakoztam ellene, mert ez újabb fertőtlenítést jelentett és a ruhám már foszladozott. Durván rámkiabált, hogy ne merjem kétségbevonni az ő megállapítását és elvittek a Gyűjtő szanatorium-osztályára. Ez volt az egész börtön legegészségtelenebb helye. Sötét, vizes zárkák és tulzsufolttság, még a szokottnál is több poloska, ha ez egyáltalán lehetséges volt. FERENCZI főorvos "szigorítottja" ez volt, itt helyezte el az öreg és beteg rabokat, csak politikaiakat természetesen. Itt egy kis zárkába kerültem, ahol egy elkülönített, szemgonorrheában szenvedő köztörvényes cigány volt. Egy raborvos megvizsgált és megállapította, hogy nem vagyok rühes, deháárom napig itt kell maradnom, mert nem kerestetheti FERENCZI rendelkezését, azonkívül ajánlotta, hogy a rükenőccsel mégis kenjem be

4. \

magam, mert ha másutt nem, itt feltétlenül megkapon ezt a kellemetlen betegséget. Figyelmeztetett, hogy ne nyuljak hozzá semmihez, ne használjam a lavort, mert a cigány betegsége a legfertőzőbb stádiumban van.

Három nap után újabb fertőtlenítés után elhelyeztek a B.III. osztályon. Takarót, lepedőt senki sem kapott, sok helyen üveg sem volt az ablakokon, kemény papírral fedték be őket. Öten voltunk az egyszemélyes zárkában, eleinte egy, később két szalmazsákunk volt összesen. Hiába bujtunk össze, a szél szabadon süvített be az ablakon és rettenetesen fáztunk, de legalább amíg a hideg tartott, nem bántottak a poloskák.

Reggel hat órákor volt ébresztő és utána nyitás, rögtön hozták a feketét és a kenyeret, majd csöbör és vödör kirakás volt. Hét órákor séta egy óra hosszáig, 11-kor ebéd, háromkor vacsora, utána csomagosztás, vödörzés, csöbrözés és zárás. Az életet elviselhetővé tette, hogy lehetett korlátlanul olvasni és sakkozni. Könyveket a hozzátartozóktól kaphattunk, egyszerre egyet, de korlátlanul cserélhettük őket, ha kiolvastuk. Azonkívül egy órnagy /NU/ naponta tartott egy "anafabéta iskolát", melyre legszívesebben tanult emberek jelentkeztek, hogy változatosságot hozzanak a börtönéletbe.

Leginkább megviselt bennünket lelkiileg a sok kivégzés. Ilyenkor mindég bezártak bennünket és mi az ablakokban állva figyeltük mikor hozzá a vesszőkosarat és hányszor fordulnak vele. Tehetetlenül, ökölbe szorított kézzel bucsuztunk gondolatban az ismeretlen bajtárstól.

GÖRGEY Vince századosthárom évig tartották egy zárkában egyedül halálos ítélete elhangzása után. Megőrült és megvakult ezalatt az idő alatt, de nem volt kegyelem. Átvitték a Gyűjtő elmeosztályára, megállapították, hogy elméje megseveredett, mégis végrehajtották rajta 1948-ban a halálos ítéletet.

/more/

SZÉKI Gábor detektív-főfelügyelőt is egy évig tartották a halálos cellában. Csak fehér árnyéka volt önmagának a fiatal, azelőtt feketahajú férfi, amikor utoljára lépett ki a cellája ajtaján.

NÁDASDI Benő PÉCS-i fuvarost PÉCS-ett nem merték halálra ítélni, mert nem engedték a pécsi bányászok. Felszállították a Gyűjtőbe és ott hozták meg a halálos ítéletet.

De nem csak így haltak meg foglyok a Gyűjtőben! FERENCZI főorvos is gondoskodott róla, hogy a betegek-ből sok eltávozzon az amnesztiakertbe /temető/. Igen sok vérbajos ember volt a börtönben, akiknek FERENCZI következetesen romlott szalvarzánt adott be. Sokan sárgaságba estek és rövidesen meghaltak. Ez köztudomásúvá is vált, de FERENCZI továbbra is megtarthatta teljhatalmi pozícióját.

A fogház parancsnoka NAGY József alezredes volt, azelőtt asztalossegéd. A legkisebb szabálytalanságért 2-3 hét sötétzárka járt vagy párhónapi csomagelvonás. A régi fegyőröket igyekezett háttérbe szorítani, a fontosabb helyekre ifjúkommunistákat vagy régi, megbízható bolsevistákat állított. Kedvencei SIMICSKA tizedes, aki később hadnagy lett és MIHALICSKA őrmester voltak, mindkettő kegyetlen szadista. MIHALICSKA volt az ablaknál, ahol a csomagbeadás történt. Ha pár dekával meghaladta az 5 kilót a csomag súlya, felbontotta és a legtartalmasabb élelemiszert visszadta a csomag beadójának, 1 kilós súlyban. Egyszer az asszonyok, akik a csomagokat hozták, lázongani kezdtek és jelentették az esetet a fogházparancsnoknak. Természetesen MIHALICSKA-nak lett igaza és büntetés képpen az egész fogháztól megvonták a csomagot két hétre. Kb. 4500 embertől!

Bár az örök nagyrésze jóindulatú volt, a sötétzárkának mindig volt lakója. Egy alkalommal egy GUSKA Kornél nevű PESTSZENTIMRINC-i fiú azért kapott egy heti sötétzárkát, mert az intézetvezető észrevette, amint a szanatorium udvarán levő medencében megfürdött. Hiába hivatkozott arra, hogy az őrpáncsnok PESTI /fnu/ őrnagy ezt ígérte meg díjazásként, ha

valami házimunkát elvégez, le kellett töltenie büntetését. Ennek még további következménye is lett, mert a fiut a sötétzárkában megcsipte a szeme alatt egy mérges pók, amitől hemzsegett a helyiség. Hiába jelentkezett a főorvosnál, ott kellett maradnia és utána hetekig nem látott a félszemén.

Egy nap, 1948 januárjában az Andrássy-ut 60 pri-békjei végigmotozták a börtönt. Hirtelen felvágódtak a zárkaajtók és géppisztolycsövek nyultak be rajta, mindenkinek feltartott kézzel ki kellett mennia a folyosóra és a fal felé fordulva megállni. Teljesen feltarták a zárkát és utána személyi motozást rendeztek: fegyvereket kerestek! Allítólag tényleg volt a házban pár pisztoly, de nem találták meg, mert idejében be tudták dobni a WC-be. Pár embert elhurcoltak és rettenetesen megvertek, de nem vallották be. Most az egyszer a besugó, WIMPOSCHKE Ferenc szombathelyi ügynök is megjárta, őt is bevitték és rettenetesen elverték, mert nem jól dolgozott. Ettől kezdve a raboktól is úgy félt, hogy nem mert lejönni sétára, mert félt, hogy agyonverik.

Volt egy másik általánosan ismert besugó is, egy volt csendőrorrmester, JONÁS János, egy bácskai behemot, kövér paraszt, Minden zárkát rettegésben tartott, ahol éppen volt, sok embert elárult, sok ember köszönhet neki sötétzárkát és kurtavasat. /Most SZTALINVÁROS-ban lekik a Radar-telepen és folytatja régi munkáját/

1948 júliusában kezdték a jobb I.osztályt átalakítani "gettónak", ahová az egészséges, súlyosan elítélt politikaiakat zsúfolták össze. Ennek hírére néhány öngyilkosság történt a Gyűjtőben, többek között egy alezredes /NU/, Kolomea elfoglalója vetett véget életének.

A beteg politikai foglyokat VÁC-ra szállították, és is oda kerültem 1948 augusztus közepén. Teherautókon szállítottak bennünket, összeláncolva, fegyveres őrk kíséretében, civilruhánkban, mert akkor még nem volt rabruhánk. A VÁC-i börtön a Dunaparton, a kikötő mellett fekszik. Abban az

7.

időben kb. 1600 rab volt ott elhelyezve, börtönösök és fegyházasok vegyesen, munkahelyük szerint csoportosítva. Volt kosárfonó, lakatos, kovács, mosoda, fürdőszemélyzet, gombokészítő, bakelitprés, timárüzem, gépház, kertészet, szőlőgazdálkodás.

VÁC a Gyűjtőfogházhoz képest a földi paradicsom volt. Azonnal orvosi vizitre vittek bennünket megérkezésünk után és lelkiismeretesen kezeltek. Nekem akkor 20-22 kilogramm testsúlyvesztésem volt, ezért az orvos napi 5 deka zsírt, 5 deka cukrot, 5 deka sajtot és dupla kenyéradagot írt elő, amit VÁC-i tartózkodásom egész ideje alatt megkaptam.

A magánzárkaosztályon laktam, a 191-es cellában, JÁVORKA András volt őrnaggyal és TORDAI NAGY Lajos a Kisgazdapárt volt gondnokával együtt.

Az akkori igazságügyminiszter és a szociáldemokrata párt a börtönparancsnokkal, Dr.DEBRECENI Lajos alezredessel egyetértésben demokratikus módon akarta a börtönöket átalakítani, és VÁC-or emberi módon szervezte meg, "mintabörtönné" alakította. DEBRECENI nem engedte meg a durva hangot, ellenőrizte az őrköt, ahogy milyen módon beszélnek a foglyokkal. Minden szombaton és vasárnap labdarúgómérkőzések voltak, a fegyvertészetnek mintegy 15 csapata volt. Kaptunk felszerelést, minden csapatnak más sportruhát osztottak ki és 12-től besötétedésig a pályán lehettünk. Egyetlen ór volt velünk, MÜLLER /fmu/ őrmester, aki a futball ügyeket intézte, teljesen fegyver nélkül! Dr.DEBRECENI is rendszeresen lelátogatott a pályára, belevegült a rabok közé és beszélgetett velük. Népszerű volt és a rabok azzal hálálták meg a bánásmódot, hogy a meccsek ideje alatt még szökési kísérlet sem fordult elő, holott órákon keresztül egyetlen fegyver nélküli ór vigyázott 1000-1200 emberre!

Volt ezenkívül sakkör is, könyvtár idegennyelvű könyvekkel és szótárakkal, ének és zeneterem, színház. Színelőadásokat tartottunk, két zenekarunk volt, egyik ebből cigányzenekar volt. A vasárnapi séták zenés séták voltak és a templomokban hegedűszó kísérte a misét.

/more/

Teljesen szabadon sétáltunk, nem kísért bennünket őr. Mindenkinek volt egy igazolványa, amit állandóan magánál kellett hordania. Ebben feltüntették a törzskönyvi számot, személyi adatokat, büntetésének nagyságát, mettől meddig tart, a szabadságveszté és a megjegyzés rovatba vezették bele, ha fegyelmi büntetést kapott. Ezzel igazolta magát minden rab a börtön területén ellenőrzés alkalmával. Sétaidő a börtönösöknek két óra volt, a fegyházasoknak egy óra. Amikor az idejük lejárt, egy őr hangosan felszólította a fegyházásokat pl. akik erre meguktól bementek az épületbe. Leginkább vasárnap igazoltatták a sétáló rabokat, mert nem szívesen hagyták ott a zenés sétát. Ha valaki szabadult, előző este a cigányzenekar bucsúztatta a saját maga által választott három nótával. Különböző három cigarettáért húztak el egy nótát.

Munkára senkit sem kényszerítettek de akiknek az egészsége megengedte, szívesen jelentkezett.

Kurtavas, sütétzárka akkor ismeretlen volt VÁC-ott, havonta volt beszélő és nem ritkán egy egész órás. Nagyszerű fürdő állt a rabok rendelkezésére, zuhany és nagy medence és főleg elegendő idő a tisztálkodáshoz.

A börtönügyi osztályvezető, IMRE Géza százados intézte a fellebbezéseket, ha valaki hozzáfordult, hivatalból megírta a kérvényt és továbbította. Velem is ő közölte, amikor teljesen váratlanul szabadultam, mert az 1947 évi XXXII.t.c. értelmében a bíróságoknak be kellett számítaniuk a nyomozóhatóságoknál eltöltött időt is. Ennek a rendelkezésnek alapján, melyet azóta ismét hatályon kívül helyeztek, 2 és $\frac{1}{2}$ évi büntetésből csak 40 hónapot töltöttem le és 1949 január 24-én délután az őrparancsnok a kapunál a kezembe nyújtotta a szabaduló levelet.

End.